

Οδηγίες δεοντολογίας για την εκπαιδευτική έρευνα - Έρευνα με παιδιά¹

Ως κοινότητα των ερευνητών για εκπαιδευτικά θέματα θεωρείται το σύνολο όσων συμμετέχουν στην εκπαιδευτική έρευνα, περιλαμβανομένων των πανεπιστημιακών, επαγγελματιών (στην ιδιωτική ή δημόσια σφαίρα), εκπαιδευτικών και φοιτητών.

Η εκπαιδευτική έρευνα οφείλει να εφαρμόζεται σύμφωνα με τη δεοντολογία που αφορά το σεβασμό της προσωπικότητας, της γνώσης, της ποιότητας της έρευνας και της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

Πολλοί δεοντολογικοί κανόνες που αφορούν την έρευνα με ενήλικες είναι κοινοί με αυτήν για τα παιδιά. Υπάρχουν ωστόσο τέσσερις προϋποθέσεις που αφορούν ειδικά τα παιδιά:

- i. το γεγονός ότι ενδέχεται οι ικανότητες, οι αντιλήψεις και τα πλαίσια αναφοράς των παιδιών να διαφέρουν από αυτά των ενηλίκων, ανάλογα με παράγοντες σχετικούς με την ηλικία τους (και όχι μόνο),
- ii. το γεγονός ότι τα παιδιά είναι δυνάμει ευάλωτα εκμετάλλευσης κατά την αλληλεπίδρασή τους με τους ενήλικες και ότι υπάρχουν ειδικές ευθύνες των ενηλίκων απέναντι στα παιδιά,
- iii. το γεγονός ότι οι σχέσεις ισχύος ανάμεσα στον ενήλικα ερευνητή και το παιδί που συμμετέχει στην έρευνα είναι άνισες, και τέλος
- iv. το γεγονός ότι ο προστατευτικός ρόλος των ενηλίκων (γονέων ή/και εκπαιδευτικών ή άλλων οι οποίοι ευθύνονται για την παιδική φροντίδα), που μεσολαβούν στην επαφή του ερευνητή με το παιδί, εγείρει θέματα δεοντολογίας ως προς την ενημέρωση του παιδιού και τη συναίνεσή του για τη συμμετοχή στην έρευνα.

Η δεοντολογία της έρευνας με παιδιά χρειάζεται να ισορροπήσει ανάμεσα σε διάφορες προϋποθέσεις. Αφενός απαιτείται να αποφευχθούν ή να ελαχιστοποιηθούν βλάβες εξαιτίας της έρευνας και να εξασφαλιστεί η προστασία των παιδιών και των νέων, και αφετέρου χρειάζεται εγρήγορση απέναντι στους κινδύνους και τις βλάβες που επιφέρει η αποσιώπηση των απόψεων και εμπειριών των παιδιών με τον αποκλεισμό τους από την έρευνα.

✓ Οι ερευνητές οφείλουν να εφαρμόζουν **τα άρθρα 3 και 12²** της Σύμβασης

---

¹ Για τις συγκεκριμένες οδηγίες λήφθηκαν υπόψη οι εξής κώδικες δεοντολογίας: *Ethical Guidelines for Educational Research*, British Educational Research Association, 2011, *Code of Ethics*, American Educational Research Association, *The Research Ethics Guidebook for Social Science Researchers*, Economic and Social Research Council and Institute of Education.

² **Άρθρο 3**

1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν στα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημοσίους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.

για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ. Το άρθρο 3 προβλέπει ότι για όλες τις ενέργειες που αφορούν το παιδί θεμελιώδης προϋπόθεση είναι τα συμφέροντα του παιδιού. Το άρθρο 12 απαιτεί να δίνεται στα παιδιά που έχουν, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα, την ικανότητα να διαμορφώνουν απόψεις, το δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους σε όλα τα θέματα που τα αφορούν¹.

- ✓ Τα παιδιά δεν πρέπει ποτέ να εξαναγκάζονται να συμμετάσχουν σε έρευνα.
- ✓ Ξεκινώντας μια έρευνα με παιδιά, οι ερευνητές οφείλουν να έχουν την εν επιγνώσει συναίνεση του γονέα ή νόμιμου κηδεμόνα. Οι υπογράφωντες τη συναίνεσή τους πρέπει να διαθέτουν το σύνολο της πληροφόρησης σε κατάλληλη γλώσσα, καθώς επίσης τη δυνατότητα να αρνηθούν. Αυτή η συναίνεση δε σημαίνει ότι το παιδί συναινεί αλλά επιτρέπει στον ερευνητή να ζητήσει τη συναίνεση του παιδιού.

Οι ερευνητές μπορούν να παρακάμψουν τη συναίνεση του γονέα ή κηδεμόνα, στις περιπτώσεις όπου:

1. η έρευνα έχει τον ελάχιστο δυνατό κίνδυνο για τους συμμετέχοντες,
  2. η έρευνα δεν μπορεί πρακτικά να διεξαχθεί εφόσον ο γονέας ή ο κηδεμόνας δεν είναι εκ των πραγμάτων σε θέση να προστατεύσει το παιδί (όπως, π.χ. σε περιπτώσεις εγκατελελειμένων ή κακοποιημένων παιδιών).
- ✓ Αναλαμβάνοντας έρευνα με παιδιά, οι ερευνητές οφείλουν να ζητήσουν τη συμφωνία του παιδιού, εκτός εάν δεν είναι ικανό να συμφωνήσει (π.χ. τα βρέφη) και εκτός των περιπτώσεων που αναφέρονται παραπάνω. Τα παιδιά δικαιούνται του συνόλου της πληροφόρησης σε γλώσσα κατανοητή από αυτά και πρέπει να τους δίνεται η δυνατότητα να αρνηθούν.

---

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτό όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ότι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

Άρθρο 12

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητάς του.

2. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

- ✓ Η έρευνα με παιδιά σε θεσμικά πλαίσια, π.χ. σχολεία, θέτουν ιδιαίτερα ζητήματα δεοντολογίας ως προς την ατομική συναίνεση, εάν π.χ. η συμμετοχή των παιδιών είναι ομαδική (μια σχολική τάξη). Οι ερευνητές οφείλουν να έχουν την ατομική συναίνεση του κάθε παιδιού και όχι μόνο της ομάδας (καθώς τα άτομα μέλη μιας ομάδας ενδέχεται να πιεσθούν να συμμετάσχουν ενάντια στη θέλησή τους).
- ✓ Οι ερευνητές αποδέχονται ότι εφόσον δεν απαιτείται η συναίνεση των γονέων ή κηδεμόνων οφείλουν να έχουν τη συναίνεση θεσμικού οργάνου και, εάν τέτοιο όργανο δεν υπάρχει, άλλου θεσμικού οργάνου με ειδίκευση στη Δεοντολογία της Έρευνας. Σε τέτοιες περιπτώσεις απαιτείται να είναι εμπιστευτικός ο χαρακτήρας κάθε πληροφορίας που αφορά προσωπικά δεδομένα, εκτός εξαιρέσεων (όπως π.χ. εάν οι ερευνητές αποκτήσουν πληροφορίες που δείχνουν σαφώς ότι υπάρχει κίνδυνος για την υγεία ή για τη ζωή των συμμετεχόντων στην έρευνα, των μαθητών, υπαλλήλων, πελατών ή άλλων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι ερευνητές φροντίζουν ώστε η σημασία που αποδίδουν στα εμπιστευτικά δεδομένα να μην έρχεται σε αντίθεση με τις λοιπές αρχές της ερευνητικής δεοντολογίας, τους κανόνες συμπεριφοράς και τη νομοθεσία.
- ✓ Οι ερευνητές εκπαιδευτικών θεμάτων πρέπει να εγγυώνται ότι οι ίδιοι είτε οι βοηθοί και φοιτητές υπό την επίβλεψή τους εφαρμόζουν τις απαιτήσεις της νομοθεσίας που αφορά την ερευνητική τους εργασία με παιδιά του σχολείου.
- ✓ Οι ερευνητές αποδέχονται ότι οι συμμετέχοντες ενδέχεται κατά την ερευνητική διαδικασία να αισθανθούν πίεση ή δυσαρέσκεια και πρέπει να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να μειώσουν την αίσθηση της εισβολής στον προσωπικό τους χώρο και να τους κάνουν να νιώσουν άνετα. Θα πρέπει να διακόψουν κάθε πράξη τους έως και την έρευνα τη ίδια, εφόσον προκαλεί συγκινησιακή ή άλλη βλάβη.
- ✓ Οι ερευνητές οφείλουν να λαβαίνουν υπόψη τη «γραφειοκρατική πίεση» πολλών ερευνών, ιδίως των ερευνών επισκόπησης, ώστε να ελαχιστοποιείται για τους συμμετέχοντες στην έρευνα η πρόσθετη στα κανονικά τους ωράρια εργασίας απασχόληση.
- ✓ Η χρήση από τους ερευνητές κινήτρων για να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή στην έρευνά τους πρέπει να στηρίζεται στην κοινή λογική και να αποφεύγονται πράξεις με ενδεχόμενα αρνητικές συνέπειες (π.χ. η προσφορά γλυκισμάτων σε παιδιά του σχολείου). Πρέπει επίσης να λαβάνεται υπόψη ότι τα κίνητρα συμμετοχής ενδέχεται να έχουν αρνητική επίπτωση στο σχεδιασμό και την έκθεση της έρευνας, ενδέχεται π.χ. να αλλοιώσουν το ερευνητικό δείγμα είτε στις απαντήσεις των συμμετεχόντων.
- ✓ Οι ερευνητές δεν αυτοπροβάλλονται στην έκθεση των ευρημάτων τους σαν ικανοί να κάνουν διαγνώσεις είτε κατάλληλοι να παρέχουν

συμβουλές, ούτε ποτέ κοινοποιούν πληροφορίες που κάποιο παιδί τους έδωσε εμπιστευτικά.

Ο σύνδεσμος για τον κώδικα δεοντολογίας του ΤΕΑΠΗ σε σχέση με τις πρακτικές ασκήσεις είναι:

<http://www.ecd.uoa.gr/wp-content/uploads/2015/11/%CE%9A%CF%89%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CE%B4%CE%B5%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82-.pdf>
